

A DÍJÁTADÁS A GUNDEL ÉTTEREM ERZSÉBET KIRÁLYNÉ BÁLTERMÉBEN,
1999. SZEPTEMBER 18-ÁN TÖRTÉNT

A zenetudós Bárdos soha nem szakadt el az élő zenétől, a karnagy a pedagógustól, a zeneszerző a keze alatt dalolók sokaságától.

BÁRDOS LAJOS

nagyhatású kórusművei és zenepedagógiai munkássága

MAGYAR ÖRÖKSÉG

„Rectos decet collaudatio...”

„Az igazakhoz dicséret illik...” énekeltük oly sokszor az olasz Viadana *Örvendező zsoltárát* Bárdos Lajos kezére függesztve a szemünk a Budavári Mátyás-templom csúcsívei alatt épp olyan lelkesedéssel, mint a főváros peremkerületeinek kis közösségeiben. A collaudatio most szóljon a regens chorinak, az igaz embernek, a magyar musica sacra nagymesterének, aki a régi mesterek „a cappella” műveibe éppúgy életet tudott lehelni, mint Beethoven, Liszt vagy Kodály monumentális alkotásaiba. Síremlékének (Buza Barna alkotása) magasán a vezénylőpalcát lendítő kéz a remekművek mélységeit feltáró szellemnek adózik tisztelettel, míg a kő alján a világszerte nemzetközi kórusversenyeken is felcsendülő „a cappella” Bárdos-hitvallás, a *Libera me* utolsó ütemeinek éteri tisztaságú akkordjaival figyelmeztet a sírontúli élet nyugalmanak óhajára: „Requiem aeternam...”

1999. október elsején éppen száz esztendeje, hogy századunk nagy magyar muzsikusa megszületett. Manapság a zene világnapját ünnepeljük ezen a napon. Idén kettős, sajátosan *magyar* sugárzásban tehetjük ezt, mert a tizenhárom éve eltávozott karnagy, zenepedagógus, zeneszerző és zenetudós életműve ugyan lezárult, de élő tanítványai és ránk maradt írásai zenei életünk mindennapjaiban egyre intenzívebben mutatják fel annak maradandó értékeit. A Bárdos Lajos nevét felvett iskolák és kórusok sokasága igyekszik névadójához méltóan megvalósítani a Kodály-tanítvány és munkatársainak álmát, az „Éneklő Ifjúságból” felnövekvő „Éneklő Magyarország” gyönyörű látomását.

Mindez csak akkor sikerül, ha mindig akadnak köztünk olyan pedagógusok, akik a tudomány és a művészet eredményeit Bárdoshoz hasonló szenvedéllyel adják át az őt követő nemzedékeknek. Az átadás művészetének nehezen megragadható pillanatai a tanítványokban az ő példáját életté varázsolják. Híres, három nagy T-betűs tétele sokszor eszünkbe jutott küzdelmes óráinkon: ha a Tanár szereti a Tantárgyat, a Tanítvány is szeretni fogja, és a háromszög a boldog egymásra találás jelképévé válik. Bárdos pedagógiája a rábízottak egyéniségének alapos ismeretével, a szinte „testre szabott” feladatok felvillantásával vonta bűvkörébe hajdani gimnazistáit éppúgy, mint a Zeneakadémia önérzetes művész-palántáit. Óráit a szó klasszikus értelmében „életnedvek”, a humor cseppjei járták át és tették feledhetetlenné. Bonyolult jelenségek tűntek egyszerűnek, adathalmazok sorakoztak a Rend áttekinthető regimentjébe, feltámadt bennük az „ezt én is tudnám” elhatározása.

Ez a Rend, a matematika kiszámítottsága, az eltervezettség acélváza találkozik a derűs poézis gesztusaival Bárdos, a zeneszerző alkotásaiban. A Kodály által megjósolt „flaubert-i szívósság” a fiatal zeneszerzőt elvezette a legtisztább forrásokhoz: a magyar népdalhoz, valamint a népének, a gregorián és Palestrina korszakos stílusaihoz, és ezek nyomán alakította ki vokális kompozícióinak nyelvezetét. Egyforma természetességgel beszélnek ezt a nyelvet kicsik és nagyok, mert a nagy család feje az emberi élet teljességének megszólaltatójává lett, és széles tömegekhez tud szólni mindmáig. Műveit nem a kísérletezés erőlködései, hanem a természetesség biztos léptei vezetik el céljukhoz: az emberek szívéhez.

Megadatott neki, hogy tanítványainak unszolására írásba foglalja a maga alkotta elméletet, és elemzéseinek reflektorfényében megmutassa kedves szerzőinek: Palestrinának, Josquinnek és Bartóknak vagy Kodálynak a stílusában azokat a jegyeket, amelyek segítségével a rend szelleme, az európai gondolkodás folyamata, a réginek és az újnak szerves kapcsolata meggyőző erővel tűnik elébünk. Elemzéseiben, műveiben egyaránt felfedezte a nyelv és a zene hangsúlyainak természetes rendjét, feltárva mindannyiunk számára a prozódia tudományának törvényszerűségeit. A zenetudós Bárdos soha nem szakadt el az élő zenétől, a karnagy a pedagógustól, a zeneszerző a keze alatt dalolók sokaságától.

Ez tükröződik a debreceni Nemzetközi Bartók Béla Kórusverseny számára saját szövegére írt művéből is, amit ma már világszerte énekelnek az énekkarok:

„Cantemus, quia cantare bonum est
Cantemus, quia cantare iucundum est
Cantemus, quia cantare amantis est.”

Vagyis:

Csak énekelj, mert az ének jó dolog,
Csak énekelj, mert az ének víg dolog,
Csak énekelj, mert az énekben szív dobog!

Lukin László

BÁRDOS Lajos zeneszerző, zenetudós, zeneíró, karnagy, pedagógus (Budapest, 1899 – Budapest, 1986). Magánúton megkezdett hegedűtanulmányait követően 1920–25 között a budapesti Zeneakadémián Siklós Albertnél és Kodály Zoltánnál tanult. 1925–29 között a budapesti Werbőczy (majd Petőfi) Gimnázium énektanára volt. Ezzel egy időben vette át a Városmajori Plébániatemplom karnagyi állását, ahonnan 1942-ben, Sugár Viktor utódaként a Mátyás-templom karnagyi posztjára került. 1928-tól a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanáraként 1966-ig hangszerelést, prozódíát, kargyakorlatot, magyar népzénet, transzponálást, partitúraolvasást, összhangzattant, zeneelméletet, ellenponttant, formatant, népdaléneklést, magyar egyházi népéneket, katolikus egyházi népéneket, egyházzenei formatant tanított. Az általa oktatott tantárgyak egy részét maga kísérletezte ki. 1931-ben Kertész Gyulával és Kerényi Györggyel megalapította a Magyar Kórus Kotta és Lapkiadó Vállalatot, amely meghatározó szerepet játszott a magyar zeneéletben. A vállalat kezdetben a *Magyar Kórus* (1931), később az *Éneklő Ifjúság* (1934) és az *Énekszó* című lapokat adta ki. Valamennyinek szerkesztésében, írásában komoly szerepet vállalt. 1923–33 között a Magyar Cserkészszövetség zenei irányítója, ez idő tájt adta ki a *101 magyar népdal* című gyűjteményét, amellyel a „tisztá forrásból” kiválogatott népdalgűjtemények sora elindult. Ugyanebben az időben vezette a Palestrina-kórust is, amellyel 1932. május 2-án mutatta be Sztravinszkij *Zsoltár-szimfóniáját*. Egy évvel később azonban ettől az együttestől megvált, mert nem járultak hozzá Bartók *Cantata Profanájának* bemutatásához. 1934-ben munkatársaival megszervezte az Éneklő Ifjúság-mozgalmat. 1936-tól a Magyar Dalosegyesületek Országos Szövetségének egyik zenei irányítója. 1938-ban a Magyar Katolikus Egyházzeneszerek Egyesületének, az Országos Magyar Cecília Egyesületnek egyik vezetője, 1962-től, Harmat Arthur halála után világi elnöke, illetve társelnöke, 1984-től tiszteletbeli elnöke volt. A főváros ostroma alatt, bár tizenegy gyermeke közül tíznek kellett kenyeret adnia, üldözötteket is bújtatott. Az 1945–46-os tanévben a Zeneművészeti Főiskola Igazgató Tanácsának tagja volt. 1950-ben bekövetkezett az egyházzenei tanszak megszűnése és a Magyar Kórus felszámolása. 1950–51-ben csak kötelező tárgyként taníthatott zeneelméletet énekes és fafúvós növendékek számára, de 1952-től a Zenetudományi Tanszak vezető zeneelmélet-tanára lett. Számos kórusművet írt egyházi és világi szövegekre. 1962-ben a Mátyás-templomból, 1966-ban a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskoláról vonult nyugdíjba. De továbbra is komponált, és az ország egész területén folytatta iskolateremtő, nagyhatású előadásait. Bár gégejével, hangszálaival egyre több gondja volt, élete utolsó évében is tartott előadást a Solymári Zenei Napok keretében, amely halála óta az ő nevét viseli.

A zenetudományok doktora (1985).

Kitüntetései: Erkel-díj (1953), Kossuth-díj (1955), kiváló művész (1970), Bartók Béla–Pásztor Ditta-díj (1984).

Főbb művei: vonósnégyes (1925), négy latin mise, egy magyar mise (1985), színpadi művek: *Alexius* (1946), *Somogyi kalászkok* (1954), *A nyúl éneke* (1954), *Távoli álom* (1958), számtalan kórusmű és dal; könyvei: *Hangzatgyakorló* (1954, 1982), *Medális harmóniák* (1961), *Harminc írás* (1969), *Tíz újabb írás* (1974), *Liszt Ferenc, a jövő zenésze* (1976), *Bartók-dallamok és a népzene* (1977), *Kodály zenéje és a lokrikum* (1977).

Csete György építészetében türelmes gyönyörűséggel találkozik a múltbeli hagyományérték a jelen korszerű tapasztalásaival és egy nagyformátumú művészember jövőteremtő vízióival. Csete Ildikó ... a hazai textilművészet egyik legegényebb hangú, legkonzekvensebb ítéletű alkotója, egy sajátos jövő évezredi nemzeti modernség tudatos úttörője.

CSETE GYÖRGYNEK ÉS CSETE ILDIKÓNAK

a hagyomány és a korszerűség ötvözetével végzett
ópusztaszeri alkotóművészete
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Bizonyára nem csak építészek emlékeznek rá, miként teltek az álszocializmus évtizedei a magyar településeken. A történelmi elégtételként megélt látványos földreformot gyorsan és diadalittas kegyetlenséggel gyűrte maga alá a kényszerszövetkezés, példátlan vándorlásra ítéltetett a vidéki népesség, hogy kenyérhez jusson. Zsugorodni kezdtek a kisvárosok, halálos sebekből vérzett ki a tanyavilág, falvak sokasága néptelenedett el. Az építészet, az építészek a hatalom martalékai lettek. Dermedten vették tudomásul, hogy a városokat a tervezőirodák „vették kézbe”, a falvakat eluralta a pallérvilág. A szerves fejlődés leállt. A vándorló vidéki magyar úgy kezdte hullajtani dalait, szokásait, mesterségeit, hitét, vagyis a kultúráját, mint a szarvas az agancsait, amikor eljön az ideje. Csakhogy ez a szarvasnál a megújulás jele. Emez viszont a kór vörösfoltos kiütése volt. Betegség. Az igazi kérdéseket a hiány szokta feltenni. Akkor is ez történt, csak az álnokul megtervezett politikai folyamatokban hamisak voltak a válaszok. Egyeduralomra jutott a konfekcióember egyik fontos tárgyi feltétele, a házgyár, az említett álszocializmus álszociális megoldása. Minél több lett ugyanis a panellakás, annál nagyobb lett a lakáshiány, mint az ideologikus társadalomszervezés egyik látványos kudarca. Az ország nagyobbik felében ásítottak az elhagyott otthonok. Csak a legjobb építészek estek kétségbe.

Csete György közöttük volt. Az elsők között. Bázisa a Pécsi Műhely lett. Orfűn egyszer csak megépült a példaképnek is tekinthető, ékszerfinomságú, „földillatú” Forrásház. Egy kicsiny, színes, formagazdag, organikus

építmény sarjadt ki a fák ölelte erdei aljnövényzetből, felfelé tört, és égre néző üvegszemével reménykedve pislogott fel a csillagokra. Majd Pakson, panelek homlokán kivirágzottak az óriási botrányt keltő színes tulipánok. Major Máté úr, az ügyeletes építész-ítész az *ÉS* hasábjain hatalmasat csapott Csete György kezére, s miközben a színes házakban lakók boldogan fedezték fel, miként lépheti át dogmáinak határait az uralkodó építéstechnológia, a hatalom a tervező köré egzisztenciális karanténfalakat épített. Szétesett a Pécsi Műhely, de a dolgok menetét ettől fogva már nem lehetett másfelé terelni. A tanítványok – mint a nevezetes bibliai történetben – kirajzottak az ország szegleteibe, kicsiny szigeteken építve tovább azt az organikus világot, amit nagyban maga az Úristen teremtett nekünk. Nem átalakításra, csak továbbépítésre.

Aki a „másik Magyarország” fiának vallotta magát, ezt a belső emigrációt ekkor az emberközeli, mindennapos misszió időszakának kezdte érezni. Csete is építeni kezdett. Megépült a balatonszentgyörgyi csárda, a füzéri kápolna, a halásztelki, beremendi katolikus templom, majd jóval később a kőszegi református templom. Családi házak sokasága került tető alá, közöttük talán a legjelentősebb a szentendrei Kátay-napház. Munkájának betetőzéseképpen formálódni kezdett Ópusztaszer. A fantasztikus huszonegyedik századi jurta-kupola-templom-múzeum-közösségi ház-együttes, amely az évek folyamán az igazi magyarság talán legismertebb és legelismertebb zárandokhelyévé lett. Ahol az Isten, a természet és az emberek jobbik énje békességgel találkozhat. Ha mindhárman úgy akarják. És úgy akarják!

Kalandozott Ausztriában tanítani, hazai kalandozásait rendre elgáncsolták. Hajlékról beszélt ugyanis, életünk épített burkáról, s nem „szerkezeti kalodákról”. Nyaranta nagyszámú táborokat népesített be önkéntes tanítványokkal. Kézen fogott, kísérletezett, felfedezett, utazott, érvelt, cikkezett, írt, veszekedett és verekedett az igazságáért. Amelyről egyre inkább kiderült, hogy mindannyiunk igazsága. El is távolodott időnként egzisztenciális kisszerűségeink laposkúzsásaitól, és remekművű kupoláit választotta menedékül, alájuk bújva keresett védelmet... Ott érzi jól magát, ahol az angyalok: a világmindenség koronaformájú, kicsinyített deszkamásaiban. Kezétől lebbenhetett meg a legújabb kori országzászló Kölcsey emlékművénél Szatmárcsekén, és általa építtetik újjá a zseniális Maróti Géza építész Magyar Pavilonja a Velencei Bienálén. Szerencsére. Ahogy tudom, a millennium szent évében újabb templomok megépülésére is sor kerülhet...

Csete György építészetében türelmes gyönyörűséggel találkozik a múltbeli hagyományérték a jelen korszerű tapasztalásaival és egy nagyformátumú művészember jövőteremtő vízióival. Mindezek szép, tiszta

szerkezetekben, emberközeli anyagokból, harmonikus térarányokkal és szorgalmas magyar mesteremberek kezei által öltenek testet. Csete György épületeinek azonban mindezekén túl van egy közismert „titka” is. Titok csak annyiban, hogy nincsen rá másik köztudott példa. Közismert, hiszen nevét is tudjuk. Ildikónak hívják. Milyen Ildikó, nem is tudom, Csete lehet ő is. Egyenrangú társ és társalkotó. Külön-külön feleség is, gyermekeik anyja is, de együtt: a Cseték. Amióta ismerem őket, feltételezik egymást. A művekben is.

Csete Ildikó, a textilművész ezért szinte minden Csete-épületben műveivel is jelen van. Falikárpitjai, szuggesztív zászlói, oltárterítői, a vörösek, fehérek, aranyok szövédékei beleragyognak az enteriőrökbe. A kövek és a fák gesztusaira palástként kerülnek. Egységük egyidejű, egyszínvonalú és természetes. Ildikó is ott tanít a nyári táborokban, rajzol, fest, szitázik, varrja képeit. Mosolygós arca az asszonyi örök realitás biztos léte az építész mögött. Ám nagyon is előtte, ha kiállításain a szuverén művész jelentkezik kompozícióival. Akkor ő hat, amikor ő hat vissza. Ott ő a hazai textilművészet egyik legegységesebb hangú, legkonzekvensebb ítéletű alkotója, egy sajátos jövő évezredi nemzeti modernség tudatos úttörője. Formavilágának alapjait örökkévaló természeti formák és képződmények alkotják. Dalok, mesék, legendák vizuális áttételei ezek, s jelekké sűrűsödve szemiotikai jelentőséggel bírnak. Madaras, írásos textiljei téveszthetetlenek, és kockázatok nélkül utánozhatatlanok. A rovásírás léte jelentőségének tudatosításában, művészi és képi lehetőségeinek felfedezésében elévülhetetlen érdemei vannak. Mert nemcsak büszke arra, amit mások sanda szándékkal ítélnék feledésre, hanem kifogyhatatlan forrásértékeit is felmutatja. Bizonyít. *István király intelmei*-nek kiállítás-méretű, hatalmas kompozíciója (Ópusztaszer) e téren egyedülálló vállalkozás, megrendítő erejű közlés. Kiállításai itthon és külföldön a magyar textilművészet eseményei. Örökség voltuk vitathatatlan.

A két alkotó igazi találkozása mindezekkel együtt

a templomok belső világa,

ahol a ház és az ember feltételezi egymást.

Az Isten háza és az Isten kapcsolata ennél sokkal kézenfekvőbb, ám jóval titokzatosabb.

A templomépítők a templomépítésben magasan meghaladják eredendő képességeiket.

A templom falaiba a történelem véglegesen beleírja nemcsak folyamatos önmagát, hanem minden ember mikrotörténetét is.

A templomok csendjében képes elcsitulni mindaz a gyarlás, amelyet nap-nap után saját házainkban megélünk.

A templomok tornyait a táj régen elfogadta Jó Pásztornak a falvak és városok összébújó nyájai között.

A templomokba nem mi zárjuk be a Teremtőt, hanem benne Ő ül közénk szelíd vigasztalásra és megbocsátásra.

A templom olyan építészeti alapforma, mint az isteni hasonlatosságra teremtetett szent emberi test.

A templom, ha pusztul is, tovább él, mert a keresztség szertartásakor belénk költözött.

Az új templom viszont az emberi bizakodás legreménykeltőbb, épített csodája.

Fekete György

CSETE György építész (Szentest, 1937). A debreceni Református Kollégiumban tanult (1952–56). A magyar organikus építészeti mozgalom egyik szervezője és elindítója. Számos ipari épület és templom (Halásztelek, Füzér, Kőszeg, Beremend, Ópusztaszer, Debrecen), valamint lakóház tervezője. Filmjei: *Lechner*; *Hajlék*; *A Velencei Biennálé magyar háza*, valamint oktatófilmek. Építészeti-kritikai tevékenysége is ismert. Tanított a budapesti és innsbrucki egyetemen.

Kitüntetései: Magyar Művészetért Díj (1990), Ybl-díj (1992), Kossuth-díj (1997), Vasbeton-építészeti Díj (1997).

CSETE Ildikó textiltervező iparművész (Sátoraljaújhely, 1940). Az Iparművészeti Főiskolán tanult (1959–61), majd a Goldberger Textilnyomóban tervezőként dolgozott (1961–73). A Pamutnyomóipari Vállalat kiemelt tervezője 1971–73-ig, azután 1974-től szabadon dolgozik. Munkáit a Képcsarnok Vállalat és az Iparművészeti Vállalat galériái forgalmazzák. Számos egyéni kiállítása volt, valamint csoportos kiállítások résztvevője itthon és külföldön.

Munkái számtalan középületben megtalálhatók, tervezett zászlókat, címereket, oltárterítőket és úrasztalterítőket (pl. kunhegyesi könyvtár; Nádor eszpresszó, Pécs; Orvosegyetem Klub, Debrecen; Helikon hotel, Keszthely; Thermál hotel, Bük; Bencés kollégium, Győr; Helikon konferenciaterem, Keszthely; Erzsébet templom, Halásztelek; Erdők temploma, Ópusztaszer; Megbékélés temploma, Beremend stb.).

Egyéb, nagylélegzetű munkái: *Szent István: Intelmek* (rovásírástos kárpitok), *Ómagyar Mária-síralom* (kárpitok), *Halotti beszéd és könyörgés* (kárpitok).

1990-ben SZOT „Művészeti-kulturális” díjat kapott.

Küzdelmes élete, nemzetfeltő gondja, Erdélyért és a szétszakított magyarság egységéért, jobb jövőjéért folytatott fáradhatatlan munkálkodása megbecsülést érdemel, rendíthetetlen hite a Fennvalóban és Magyarország feltámadásában tiszteletet parancsol. Gazdag életműve, írói, költői munkásságának minden értéke a magyar örökség része.

CZEGEI WASS ALBERT

lírája

Isten és a haza szolgálatában

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Gróf Czegei Wass Albert író régi történelmi család XX. századi sarja, a két háború közötti erdélyi magyar irodalom második nemzedékének reprezentánsa, majd az 1945-ös emigráció kiemelkedő alakja, aki íróként, költőként és nemzetünk jó hírének tudatos öregbítőjeként beírta nevét a magyar irodalom történetébe. Küzdelmes élete, nemzetfeltő gondja, Erdélyért és a szétszakított magyarság egységéért, jobb jövőjéért folytatott fáradhatatlan munkálkodása megbecsülést érdemel, rendíthetetlen hite a Fennvalóban és Magyarország feltámadásában tiszteletet parancsol. Gazdag életműve, írói, költői munkásságának minden értéke a magyar örökség része.

„Emberségből példát, vitézségről formát” elei mutatnak számára. Családja a nemességet és mezősegi birtokait az Árpád-korban, Szent László királyunktól kapta, amikor Miklós vitéz a besenyők és a kunok betörése idején megmentette a szent király életét. A grófi cím jóval későbbi eredetű: naplóíró Wass György a bécsi udvarban, Mária Terézia testőrtisztjeként szerezte. A főúri család mégsem lett aulikussá, az erdélyi író egyik őse részt vett az 1848-as forradalomban és szabadságharcban. Nemzethűségéért az önkényuralom idején börtön várt rá Kufsteinben.

Wass Albert 1908. január 8-án született a történelmi Magyarországon, Erdélyben, a Kolozs megyei Válaszúton. A kuruc-protestáns függetlenségi hagyományokban, tudásban és református hitében Kolozsvárott, a Farkas utcai református kollégiumban erősödött meg. 1918-ban, a

főhatalom változásakor mindössze tíz esztendő. Az ezeréves ország elvesztésének rettenetéről jó két évtizeddel később, *Csaba* című regényének megfogalmazásakor vall, saját fájdalmát a főszereplő Fileki Ferkóval mondatja ki.

Az *Ellenzék*, az *Ifjú Erdély* és a *Pásztortűz* közli Wass Albert korai verseit, majd 1927-ben a *Virágtemetés*, 1928-ban a *Fenyő a hegytetőn* című verseskötetével keresi a helyét az erdélyi irodalmi életben. A versek szépek, a természet szeretetéről, a szülőföldhöz való hűségéről, ifjonti szerelemről és megélt hitről szólnak, de még erősen érződik rajtuk az első nagy honfoglaló írónemzedék kiemelkedő lírikusainak a hatása, így a két kötet Áprily Lajos és Reményik Sándor kiforrott, letisztult, míves költészete mellett nem kelt nagyobb figyelmet.

1935-ben az Erdélyi Szépmíves Céh jelenteti meg az első valóban sikeres Wass Albert művet, a *Farkasverem* című regényt. Ez az írás társadalomszemléletében Reményik Zsigmond *Bűntudatával* és a népi írók falurajzaival, szociográfiáival rokon. Az akaratgyenge és különc mezősgéi arisztokráciát történelmi hivatása betöltésére alkalmatlan réteggként mutatja be a szerző. A háború éveiben már jóval árnyaltabban, az értékeket is megmutatva szól arról a történelmi rétegről, társadalmi csoportról, amelyből maga is vétetett, majd háború utáni írásában védelmébe veszi a vagyonából kiforgatott, üldözött főnemeseket.

1940-ben a II. bécsi döntést és az erdélyi bevonulást *Jönnék!* című riportkötetében örökíti meg. Ez a történelmi forduló az író életének legemlékezetesebb eseménye. Ekkor sikeres prózaírói munkássága elismeréseként Baumgarten-díjat kap. Az erdélyi táj szépségéről, a természet szeretetéről vall *A titokzatos őzbak* című elbeszélésében és a *Tavak könyve* meséiben. Nyelvi szépség és lírai hevület jellemzi ezeket az írásokat.

Wass Albert a negyvenes évek első felében mezősgéi trilógia megírását tervezi, de katonai szolgálata miatt csak két kötet készül el. 1942-ben lát napvilágot a *Mire a fák megnőnek* című regénye, melynek hőseit, a Varjassy bárókat saját felmenőiről, családjáról mintázta. Az 1848-as forradalom és szabadságharc vérbefojtása után, az önkényuralom idején a börtönből hazatérő főnemes és a birtokán élő magyar paraszt között patriarchális a viszony, egymást segítik a kiszolgáltatottságban. *A kastély árnyékában* már a kiegyezés utáni, kapitalizálódó Erdély korát idézi fel, azt a kort, amelyben megnőtt a távolság az úr és a pórnép között. A fényes báltermekből nem látszott, hogy a magyarságra milyen veszedelmet jelent a Regátból behozott olcsó mezőgazdasági munkás.

1943-ban Wass Albert bevonul katonának, rövid átképzés után tartalékos tisztként szolgál a keleti fronton. Az orvlövészek ellen eredményesen veszi fel a harcot, majd körülzárt bajtársait az ellenséges

gyűrűből kiszabadítva kitünteti magát. 1944-ben Asztalos István, Bözödi György és Tatay Sándor társaságában megkapja a Magyar Irodalompartoló Társaság díját.

1944 októberében Kolozsvárott Dálnoki Veress Lajos altábornagytól leszerelését kéri, hogy szülőföldje sorsát oszthassa, a nehéz időkben népénél maradjon. Az altábornagy az író félve nem járul hozzá a leszereléshez, így Wass Albert 1945 húsvétján katonai alakulatával Sopronnál hagyja el az országot, majd májusban Bajorerdőn szembe találja magát az amerikaiakkal, de nem teszi le a fegyvert, elbujdosik a rengetegben. Bleibach településen talál szállást. Fát dönt, erdőt mér, cigarettát árul, orvvadászik, alkalmi munkából él. Az alkotáshoz szükséges nyugalom hiányzik, ám az áldatlan körülmények között mégis öt könyvet ír (*Erdők könyve*, *Té és a világ*, *Rézkígyó*, *Adjátok vissza a hegyeimet*, *A láthatatlan lobogó*). Az *Adjátok vissza a hegyeimet* a szerző első nagysikerű emigrációs alkotása, amelyre odafigyel a Mikes Kelemen-i létbe kényszerült, hontalan magyarság. Főhősét nem pusztán írói fantázia teremtette, hanem sok tízezer honfitársunk hányatott élete és az alkotó személyisége szervesült egyetlen regényhőssé. A híressé vált előszóban Wass Albert kemény szóval bírálja a milliók sorsával játszadozó nagyhatalmakat, és visszaköveteli a hegyeit. Emigrációs munkássága vezérmotívuma, célja az, hogy ama hegyek egyszer újra visszakерüljenek.

1951 augusztusában négy fiával kivándorol az Amerikai Egyesült Államokba. Nehezen kap beutazási engedélyt, mert a *Kicsi Anna keresztje* című elbeszélésében és más írásaiban is feszegeti a nyugati világ felelősségét mindazért, ami a magyarsággal és Közép-Európa népeivel a szovjet megszállást követően történt. Florida államban, egy Astor nevű településen ereszt gyökeret. Előbb egy farmon kamatoztatja gazdasági ismereteit, majd Geinesvillben, a Militar Academyn tanít, 1957-től a University of Floridán egyetemi tanár, ahol nyelveket, valamint európai irodalmat és történelmet oktat. A tudományos műhelyekben, egyetemi könyvtárakban hiába keresi a magyar múltat tárgyilagosan bemutató történelmi műveket, mindenütt csak az utódállamok propagandisztikus kiadványait találja. Ettől kezdve a magyar emigráció és a maga legfontosabb törekvését a nyugati világ tájékoztatásában látja. 1964-ben előfizetőket gyűjt, és az Erdélyi Szépmíves Céh mintájára megalapítja az Amerikai Magyar Szépmíves Céhet, majd társkiadóját, a főleg angol nyelvű könyveket megjelentető *Danubien Presst*. A két rangos vállalkozás fennállása alatt tizenkilenc magyar és negyvenhárom angol nyelvű történelmi, nemzetpolitikai, néprajzi, őstörténeti művet és regényt ad ki az emigráció és a nagyvilág jobb tájékozódását segítő. A kiadói munkával összhangban Wass Albert angol nyelvű negyedéves szemlét

jelentet meg előbb Erdélyről, majd az egyetemes magyarságról, végül Közép-Európáról. A nagyfokú társadalmi aktivitás, az irodalomszervezés és a legnemesebb értelemben vett nemzetpropaganda mellett az alkotásra is szakít időt magának.

Tamási Áron *Ábelje* és Nyíró József *Úz Bencéje* után maga is maradandót teremt a pikareszk műfajában. A *Tizenhárom almafa* és az *Elvásik a veres csillag* című regénye megírásával megteremti Tancos Csuda Józsi alakját. Ez a jég hátán is megélő székely túljár a mindenkori hatalmasságok eszén, jobb időkre átmentve életét megmarad emberséges embernek és magyarnak.

Elvész a nyom című regénye szerkezetében, kerettörténetében Thorton Wilder *Szent Lajos király hídja* című művére emlékeztet, csakhogy közép-európai sorsokat felvonultatva vall a szerző az emberi létről. A két mű kérdésfeltevése is azonos: véletlen-e, ami velünk történik, vagy felső szándék, égi akarat irányítja sorsunkat. Thorton Wilder kitérő választ ad, Wass Albert hitet tesz a gondoskodó Fennvaló mellett.

A *Funtinelli boszorkány* mezőszegi regény, benne az erdélyi tájábrázolás nemes hagyományát teljesíti ki a szerző. Főhőse rendkívüli képességű látóasszony, aki az emberi szemekből ki tudja olvasni a jövőndőt. A román helynevek gyakoriak, számos román szereplőt vonultat fel az olykor alaptalanul nemzeti elfogultsággal vádolt szerző.

A Wass család történetét és a szerző elregényesített önéletrajzát a *Kard és kasza* című kétkötetes regényből ismerheti meg alaposabban az olvasó. Az emigrációban alkotott versei közül nem véletlenül lett igen népszerű az *Üzenet haza*, hiszen kifejezi egy megalázott nemzedék hitét, jobb, emberségesebb és magyarabb kor eljövetelét váró reményét.

Wass Albert gróf, ha megkésetten is, a tragikus befejezés után mégis hazatalált. Írói, költői értéke a Magyar Örökség része.

Medvigy Endre

Nem véletlenül található a remek statisztikákat készítő Gottfried Schödl – a Nemzetközi Súlyemelő Szövetség elnöke – listáján az első helyen Földi Imre, mint „minden idők leg-sikeresebb súlyemelője”.

FÖLDI IMRE

világra szóló súlyemelő teljesítménye

MAGYAR ÖRÖKSÉG

A sportéletben népszerű közhelynek számít, a mérhető sportágakban logikus és szinte kézzelfogható utalásnak, amikor azt mondjuk – az eredmények önmagukért beszélnek.

Nos, a számokkal kifejezhető eredmények tekintetében – Balczótól Egerszegi Krisztináig – a Magyar Örökség Díj eddig kitüntetett sportnagyságai sorában alighanem egy fantasztikus súlyemelő egyéniség, Földi Imre az, aki ezt a legnagyobb sikerűben példázza. Elképesztő sikerei ellenére miért nem emlékeztünk meg róla korábban? Egyszerű: világéletében halhatatlanul szerény, csendes ember volt, olyan, aki az olimpiák és világbajnokságok fényárban úszó színpadáról immár réges-régen és végérvényesen lelépve, visszavonultan él, pergeti nyugdíjas napjait Tatabányán.

Eredeti olimpiai sportág élő legendáját idézzük személyében, hiszen a súlyemelés már az első újkori ötkarikás játékokon, 1896-ban, Athénban helyet kapott.

Szóljunk a számok nyelvén, úgy lesz a mondandónk tömör és kifejező. Athéntól Atlantáig, azaz 1896-tól 1996-ig több mint kétezer súlyemelő élvezhette azt a kiváltságot, hogy résztvevője lehetett az olimpiai játékoknak.

Száz év – kétezer súlyemelő... Ha belegondolunk, hosszú idő, óriási szám. S köztük egyetlen egy akadt – csak egy –, aki öt olimpián szerepelt, a magyar Földi Imre, a termetre apró, de teljesítményét tekintve óriás sportoló...

A Kecskeméten született, majd Tatabányához kötődő Földi Imre valóban sporttörténelmet írt.

Méltán sorolható a valaha élt legkiválóbb, legsikeresebb súlyemelők közé, de hasonló minősítés illeti meg akkor is, ha eredményeit, öt olimpiai szereplését valamennyi sportágra kiterjesztjük.

Különleges képesség, rendkívüli sportemberi nagyság szükséges ahhoz, hogy valaki eljusson öt olimpiára.

Olimpiai szereplését Földi 1960. szeptember 7-én kezdte Rómában, és 1976. július 19-én fejezte be. Huszonkét éves ifjú volt, amikor először megjelent az olimpia porondon – és 38 esztendő veterán, amikor elbúcsúzott.

Az öt olimpia azt jelenti, hogy tizenhat éven át ért el olyan magas szintű eredményeket, amelyek alapján helyet kapott az olimpia csapatban – s ez még nem minden! Tizenegy esztendő telt el első és utolsó, egyébként huszadik világcsúcsa, 1961. november 11. és 1972. augusztus 28. között. Tizenhat éven át szerezte az érmekeket olimpiákon, világ- és Európa-bajnokságokon.

Egyedülálló, hogy Rómától Montrealig öt olimpián nem csupán részt vett, hanem mindig pontszerző helyen végzett. Egy arany- és öt ezüst-érme mellett egy ötödik és egy hatodik hely fűződik a nevéhez. Nem véletlenül található a remek statisztikákat készítő Gottfried Schödl – a Nemzetközi Súlyemelő Szövetség elnöke – listáján az első helyen Földi Imre, mint „minden idők legsikeresebb súlyemelője”.

Tulajdonképpen majd' negyedszázaddal az utolérhetetlen bolgár-török Naim Suleymanoglu előtt Földi már 1972-ben háromszoros olimpia bajnok lehetett volna...

Olimpiai álmait Münchenben váltotta valóra, de előtte Tokióban, majd Montrealban is szinte már kezében volt az olimpia bajnoki cím. Tokióban új, összetett világcsúccsal az első helyen állt, amikor a szovjet Vahonyin fantasztikus lökessel került elé. Montrealban már az iráni Nassirival csatázott az aranyért. Itt is összetett világcsúcsot ért el. Nassiri is ezt az eredményt hozta, s harminc dekával könnyebb testsúlya révén szerezte meg az első helyet.

Münchenben Földi újabb világcsúccsal fejezte be a versenyzést, de ott végre már bajnok lett Nassiri előtt 7,5 kilogrammos előnnyel!

A világbajnokságokon hat arany-, kilenc ezüst- és négy bronzérmet szerzett.

Ezekhez csatlakozik még tíz Európa-bajnoki cím, amelyekhez 1962 és 1973 között jutott.

Hús világrekordja közül tizennégyet nyomásban ért el, összetettben pedig hatszor állított világcsúcsot, 355 kilogrammról 377,5 kilogrammra vitte fel a világ legjobb eredményét, és nem kevesebb, mint tizenhárom olimpia csúcs fűződött a nevéhez.

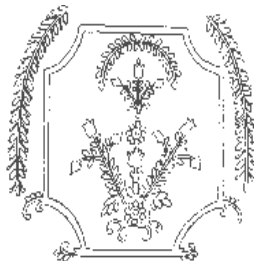
Olimpiai szereplését és vele pályafutását Montrealban úgy fejezte be, hogy két hónappal túl volt a harmincnyolcadik születésnapján.

Okkal mondhatjuk, hogy Földi Imre – egyedülálló a sporttörténetben.

Aján Tamás

FÖLDI Imre súlyemelő (Kecskemét, 1938). 1955–56 között vájártanuló, 1958-ban lakatos szakmunkásvizsgát tett, 1976-ban TF edzői oklevelet szerzett. 1955–78-ban a Tatabányai Bányász súlyemelője (nevelőedzője Gere Sándor, edzője id. Orvos András). 1976–88 között a Tatabányai Bányász súlyemelő-edzője. Tanítványai közül Földi Csilla Európa-bajnok, magyar bajnok.

1962-ben a budapesti VB-n 2. légsúlyban 337,5 kg, ugyanott Európa-bajnok légsúlyban 337,5 kg, 1963-ban a stockholmi VB-n 3. pehelysúlyban 365 kg, ugyanott Európa-bajnok pehelysúlyban 365 kg, 1964-ben a XVIII. (tokiói) olimpián és VB-n 2. légsúlyban 355 kg, 1965-ben a teheráni VB-n világbajnok, 1966-ban a berlini VB–EB-n 2. légsúlyban 360 kg, 1968-ban a XIX. (mexikói) olimpián és VB-n 2. légsúlyban 367,5 kg, a leningrádi EB-n Európa-bajnok légsúlyban 350 kg, 1969-ben a varsói VB–EB-n világ-, Európa-bajnok légsúlyban nyomás 125 kg, 2. szakítás 105 kg, 1970-ben a columbusi VB-n világbajnok légsúlyban, a szombathelyi EB-n kétszeres Európa-bajnok légsúlyban, 1971-ben a limai VNB-n 2. légsúlyban, a szófiai EB-n háromszoros Európa-bajnok légsúlyban, 1972-ben a XX. (müncheni) olimpia bajnoka légsúlyban 377,5 kg, ugyanott háromszoros világbajnok légsúlyban, lökés 142,5 kg, nyomás 127,5 kg, összesítve 377,5 kg, 1973-ban a havannai VB-n háromszoros, a madridi EB-n Európa-bajnok légsúlyban. Világcsúcsait 1961 és 1972 között 115 kg-ról 137,5 kg-ra vitte föl.

Ez a kiváló férfiú, aki a magyar konyhaművészet és vendéglátás eddig még nem kanonizált apostola ... ételek sorát teremtette, a vendéglátást a legmagasabb szintre emelte ... ételeket kreált, ínyével álmodott, komponált, akár egy zeneszerző, és szakvéleményét a leghíresebb konyhafőnökök is elfogadták.

GUNDEL KÁROLY

konyhaművészete és hagyományteremtő vendéglátó-kultúrája

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Azt mondják, Claudius császár egy alkalommal a szenátusban megkérdezte az egybegyűlt méltóságoktól: mit gondoltok, lehet-e füstölt szalonna nélkül élni? Mire a bölcsek így feleltek: lehet uram, de bizony csak szomorúan.

Az 1883-ban született Gundel Károly édesapja tizenhárom évesen, 1857-ben vándorolt be Bajorországból Budára, bizonyítván nemzetünk Szent István óta gyakorolt legkiválóbb tulajdonságát, a *befogadást*. Lehet, hogy a magyarok tehetségének és elismertségének éppen ez a titka, vagyis hogy az Amerikai Egyesült Államokat jóval megelőzően, évszázadok óta fogadunk be minden nációból jött boldogokat és boldogtalánokat, új hazát adva nekik. Az olvasztótégely nem az óceánon túl nyílt meg először, hanem itt, Közép-Európában. Így lett hát magyarrá Gundel János, akinek harmadik fia, Gundel Károly már beleszületett a vendéglátásba, az István főherceg szálloda és étterem forgalmába, ahol gyerekfejjel kenyeres fiúként kezdte a vendéglátás gyakorlatát.

Ez a kiváló férfiú, aki a magyar konyhaművészet és vendéglátás eddig még nem kanonizált apostola, sajátos módon – nem főzött soha. Ételek sorát teremtette, a vendéglátást a legmagasabb szintre emelte, de főzőkanalat nem vett kezébe. Ahogy fia írja: ételeket kreált, ínyével álmodott, komponált, akár egy zeneszerző, és szakvéleményét a leghíresebb konyhafőnökök is elfogadták.

Kevés hazánkfíának adatott meg, hogy neve köznévvé, fogalommá váljék. Ilyen az övé. 1910. október 1-jén vette bérbe Wampetichtől a városligeti vendéglőt, amely a mai napig az ő nevét viseli, s megkezdődött a magyar vendéglátás Gundel-korszaka. Voltak még jó vendéglők Budán, Zugligetben, a Józsefvárosban és Óbudán is, de Gundel neve

mindezek mellett, sőt felett vált fogalommá. Mitől? A szakmai és polgári tisztességtől. Gundel Károly polgár volt abban az értelemben, ahogy ennek a szónak a jelentését az elmúlt, szégyenletes negyven év elfelejtette velünk. S ha ma sokan rosszul és rosszkor is használják e szót, mi azért ne dobjuk ki az ablakon. A polgár ugyanis ember és nem alattvaló. A polgár alkotta meg Magyarországot ugyanúgy, ahogy Európát is. Gundel Károly maga volt a polgári tisztesség, aki szakmája legnagyobb mestereként sem gondolta volna, hogy munkájában ne ez vezérelje.

Gundel maga vezette vendéglőit – 1927-től bérelte a Gellértet is – , ételeket kreált, emellett elnöke volt az ipartestületnek, könyveket írt, számtalan cikket a hazai vendéglátás érdekében, fogadásokat és rendezvényeket szervezett, szava és hangja meghatározó volt a magyar közéletben. Ahogy ma mondanánk: tényező volt. Miért? Mert a legmagasabb színvonalon tett mindent, amihez nyúlt. Hatvanadik születésnapján, 1943-ban harminckét újságcikk írt laudációt róla, s ezeket nem rendelték meg, mint kilenc évvel később kevésbé sikeres, de politikailag ambiciózusabb másik kortársáról.

Hadd idézzek egy 1927-ben vele készült interjúból: „A pesti embereknek nincs emésztésük, mert egyáltalán elfelejtettek enni. Amikor megszólal a déli harangszó, manapság ürességtől ásító vendéglőket lát. A mai élet rettentő küzdelmei a pestieket nem engedik előbb az asztalhoz, mint a délutáni időben két-három óra felé. De nem tudnak már enni sem. Az a vendég, aki a vendéglőssel, a pincérrel „együtt főzött”, aki éppen úgy értette az ételek jóságát, természetét, ízét, mindenféleségét, mint akár maga a vendéglős: az a vendég nagy ritkaság még nálunk is. Néha egy hónap is elmúlik, amíg olyan vendégünk akad, aki például maga akarja elkészíteni a fejes salátát, amely tudománynak valaha minden úriember a birtokában volt... Siet mindenki, mintha valahonnan elkésne, mert minden pesti ember, ha módjában van, manapság háromszor annyi munkát vállal magára, mint békebeli elődje. Úgy ugranak föl az ebédnél, mintha elfelejtettek volna valamit. Olyan bágyadtan és a jólakottság nagyszerű érzete nélkül dobják bele magukat az életbe, mintha nem is ebédelt volna... A vendéglős pedig csak áll, néz, csodálkozik hirtelen kiürült helyiségében, ambícióját keresztrefeszítik, mert senki sem dicséri meg ételeit, önérzete csökken, amikor azt látja, hogy jóformán maholnap nem is lesz már szüksége reá a világnak. Újra meg kell tanítani Pestet enni.”

Aki az interjút készítette, Krúdy Gyula, aki szintén tudott egy keveset a vendéglátás művészetéről. A szavak, mintha ma mondták volna ki. Ha 1927-ben a pesti ember háromszor annyi munkát vállalt, mint a békeidőben, akkor ma háromszor annyit, mint hetvenkét éve. S mit szólna

Gundel Károly az általa művészetté nemesített vendéglátás évezredvégi helyzetéről? Mit szólna, hogy ma már mesterségét *vendéglátóiparnak* nevezik, s az új elnevezésnek megfelelően iparszerűen gyakorolják, rázúdítva egy nap 4-5 busznyi vendéget egy étteremre, amelynek egyenes következménye a szolgáltatás minőségének romlása. Miért csodálkozunk ezen, ha a vendéglőseket képző főiskolát is *Vendéglátó-ipar*nak hívják? Jó, hogy nem látja már Gundel Károly a gyorséttermeket, a pesti negyedekbe importált „tisztá Amerikát”, a „fast food”-ok dömpingjét, a cukros barna vizet ivók és a szabvány, ízetlen fasírtot evők tömegeit, amint mobil telefonjaikat a fülükhez tapasztva tömlik magukba az „egyenételt”, és isszák a „szabványlöttyöt”. Ma már autóból, ablakon át is hozzá lehet jutni mindezen javakhoz, s az ebédet a volán mellett megenni. Gundel úr, hol vannak a fejes salátát elkészítő úriemberek?

Azért is kell Gundel Károlyról megemlékezni, mert neve jelkép is. Jelképe a magyar konyhaművészetnek és a magyar vendéglátásnak. „Ó, Magyarország! Tudnak-e másfelé úgy rajongani, dédelgetni, simogatni, jól lakatni, mint a Te néped, mikor vendégszerető kedvében van?” Ezt is Krúdy úr írta, aki valószínűleg csak azért nem lehet még Magyar Örökség díjas, mert előbb ült át az örök fehér abrosz mellé, mint kellett volna. Gundel Károlyban önmagán túl köszöntjük azt a személyt is, aki a magyar konyhaművészet és vendéglátás láthatatlan jéghegyének csúcsa. Annak a jéghegynek, amelynek alapjai a víz alatt rejlenek, de amely hegyet évszázadok híres és elfeledett nagyszerű gourmet-i, vendéglősei, szakácsai és cukrászai alkotják. A Dobosok, a magyarrá lett Gerbaud-k, az Ilkovicsek, a Ketterek, a Kuglerok, az Augusztok. Akik nélkül nem ünnepelhetnénk ma Gundel Károlyt sem.

S ne feledjük Gundelt, a családapát sem, a tizenhárom gyermek atyját, akinek törzséből nemes ágak s ezen ágakból még erősebb hajtások nőttek és virágzottak ki. Ehelyütt elég csupán a leghíresebbre, a Színészkirályra, Latinovits Zoltánra utalni, akinek nagyapját tiszteljük Gundel Károlyban. S nem lehet említetlenül hagyni Gundelt, a jó embert, az adakozót, aki nemcsak szakmája alapítványainak, szervezeteinek adott sok-sok pénzt és adományt, de karácsonykor minden dolgozója kis csomag beigli, almát, narancsot kapott, a koldusoknak azonban a csomag mellé még öt pengő is járt. – Miért kapnak a koldusok többet? – kérdezte egy alkalmazott. – Neked, fiam, szakmát adok – szolt az igazság. S még ennél is többet tett. Nap-nap után gyülekeztek a szegények az étterem gazdasági bejáratánál, mert minden nap fél 12 tájt egy-egy tányér forró, tartalmas levest kaptak teljes értékű, de a vendégek számára esetleg már nem alkalmas anyagokból. Kaptak hozzá egy becsületes pék – megérdemli, hogy idekerüljön a neve: Heim úr – jóvoltából egy szelet kenyeret is. A létszám eleinte 80-100, majd napi kétszáz körül

mozgott, s az elsők néha beálltak újra a sor végére. Érdemesült-e hát Gundel Károly erre a szép díjra?

E díjjal pedig nemcsak őt tüntetjük ma ki, hanem mindazokat a magyar anyákat, nagyanyákat, férfiakat és cselédeket, szakácsokat és vendéglőseket, akik évszázadok óta főznek, sütnek, meleg ételt tesznek elénk, és etetik, itatják e nemzetet. Ahogy egy középkori, nálunk járt francia szerzetes írta: „A magyar királyságot régente a kenyér bősége miatt Pannóniának hívták... Legelőkhben, kenyérben, borban, húsban, aranyban és ezüstben bővelkedő ez a föld. Halakban pedig minden szomszéd országnál gazdagabb.” E földön élünk immár 1100 éve, s e földön élve érkezünk. E századig szinte csak azt, ami itt termett. Tudjuk, hogy a XVIII. századig a magyar nemzeti étel a káposztás hús volt, s csak a XIX. század elejére (jórészt II. József központosító, a nemzetet semmibe vevő törekvései hatására) vált mindent elsöprő, nemzeti sajátosságunkat reprezentáló étellé a pásztorok egyszerű étke: a pörkölt. Gundel étlapján azonban csak 3-4 paprikás étel szerepelt, ő megmutatta azt is, hogy tisztelve a magyar konyha alapját, másként is készíthetünk magyar ételt. Nem győzte például hangsúlyozni, hogy Európa legízletesebb hala a balatoni fogas, és kreált is ételt: ez a *Fogas Gundel módra*, ahol a párolt parajra kerül a hófehér fogas, és ezt borítja be a gomba s fedi le a Mornay-mártás. E fogassal a háttérben emlékezzünk a mindennapok ételeit elkészítő asszonyokra és férfiakra, akik évszázadok óta főznek Magyarországon. Gondoljunk a bajai Ziech vendéglőre, ahol legendás vese-velőt lehetett kapni a háború előtt, a debreceni Aranybikára a messze környéken híres borjúlábszárral, a vidéki restaurációkra, a pusztai csárdákra, ahol – mint Petőfitől tudjuk – a korcsmárosné aranyvirág.

Én Gundel Károlyt nem ismertem, hisz' 1956. december elején, amikor a Kerepesi temetőben utolsó útjára kísérték, hat éves voltam. Halhat-e meg jelképeesebb időben a Vendéglős király, mint a levert forradalom után? Amikor nemcsak a vendéglátásnak lett vége, hanem a tisztességes polgári létnek is. Bezárt Magyarország, mert egy ember évtizedekre lehúzta a rolót a magyar szabadság vendéglőjében. Együtt haltunk meg Gundel Károllyal.

„Vendégül látni valakit annyi, mint felelősséget vállalni a jólétéről mindaddig, míg a fedelünk alatt marad” – ez Brillat Savarin, *Az ízlés fiziológiája* című gasztronómiai alapl mű múlt századi szerzőjének utolsó, huszadik aforizmája. Hadd tegyem hát ide, mint egy csokor virágot Gundel Károly sírjára, mint ahogy a Magyar Örökség Bíráló Bizottság odateszi a Magyar Örökség díjat.

Vállaljunk felelősséget atyánkfiai jólétéért, ahogy azt Gundel Károly tette.

Jávor Béla

GUNDEL Károly vendéglős, gasztrológus (Budapest, 1883 – Budapest, 1956). A kereskedelmi iskola elvégzése után 1900-tól Svájc, Németország, Anglia és Franciaország leghíresebb vendéglőiben tanulta a mesterséget. 1906-ban a nemzetközi hálókocsi-társaság csorba-tói és tátralomnici telepének szállodai titkára, 1908-tól igazgatója. 1910-ben átvette a városligeti Wampetich-vendéglőt, 1920-tól 1925-ig a Royal Szálló, 1927-től a fővárostól átvett Gellért Szálló éttermeinek bérelője. Gasztronómiai könyvei a legjobb és legismertebb ilyen tárgyú munkák közé tartoznak. Idegen nyelvű munkáival, szakácskiállításokon és bemutatókon népszerűsítette a magyar konyhát és fellendítette az idegenforgalmat. A magyar vendéglős és szállodás szakma egyik vezető egyénisége volt. Tanácsaival készült Karinthy Frigyes *Vendéget látni, vendégnek lenni...* című könyve (1933).

Művei: *A vendéglátás művészete* (1934), *Kis magyar szakácskönyv* (1937), *A vendéglátás mestersége* (1940), *A magyar konyha fejlődése és a magyar szakácskönyv irodalom a XVIII. század végéig* (1943).

Művészetével, filozófiájával, lobogó szellemével a világot viszi előre, az emberiségnek tesz szolgálatot. Legyünk büszkéek rá, hogy magyarnak született, köszönjük meg Vásáry Tamást a Teremtőnek.

VÁSÁRY TAMÁS

zongoraművész

emberi és szellemi kiválóságát tanúsító művészete

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Fluctuat nec mergitur – hánykolódik, de el nem süllyed. Vásáry Tamás életének hajója csendes vizeket soha nem szelt, útirányából azonban a legádázabb viharok sem téríthették el. Mindmáig rendíthetetlenül halad célja felé, amiért a világra jött. Az Ég roppant ajándékát, kivételes tehetségét karizmaként hordozza, és szüntelenül fizet érte. Emelt fővel él, sikerek és fájdalom súlya alatt nem roskad le. Megtanulta – most őt idézem – „szó nélkül viselni a terhét mindannak, amit elvesztettünk, és örömmel adni másoknak mindabból, ami nekünk adatott”. Így foglalta össze életprogramját, ilyen egyszerűen és megfellebbezhetetlenül egy kozmikus pillanatban: Fischer Annie sírja felett.

Fluctuat nec mergitur – lássuk hát, milyen utat tett meg máig Vásáry Tamás életének hajója.

1933. augusztus 11-én indult a kálvinista Róma kikötőjéből, s a nagyvilágba, ahová hányatott sorsa és tündökletes művészkariere röpítette, magával vitte a prédikátorokat, költőket, tudósokat nevelő debreceni Alma Mater levegőjét. Meg a szülői házét, ahol szigor és szeretet, morál és melegség vette körül, mert a püspök-nagyapa bölcsessége és a politikus-édesapa igazságkereső szenvedélye éppúgy átitatta Vásáry Tamás gyermekkorát, mint az anyai gondosság és egy derűs leánytestvér gyöngédsége. A kisfiú, aki pianistaként nyolc évesen adta első nyilvános koncertjét, dirigálni pedig nem sokkal később – a hanglemezről szóló *Les préludes* ígézetében – édesanyja kötőtűjével kezdett, ebből a környezetből került a Zeneakadémiára, s lett tizenhárom évesen legendás professzorok: Kodály Zoltán, Szabolcsi Bence, Bartha Dénes növendéke. Természetesen eminens osztályzatokkal, másképp aligha kapott volna ösztöndíjat – és hát tudnivaló, hogy családjának az idő tájt

ez volt egyetlen jövedelme. A Rákosi-éra ugyanis nem tűrte az ellenzéki politizálást: Vásáry Józsefre állás- és vagyonvesztés, majd – feleségével együtt – kitelepítés várt. Az elnéptelenedett lakásban (mentorai közbenjárására) egyedül a páratlan talentum hírében álló gyerekember maradt, dermedten a hirtelen rászakadt árvaság sokkjától, s persze egy fillér nélkül.

Fluctuat nec mergitur – Kodály atyai gesztusa és a Fischer Annie–Tóth Aladár házaspár baráti segítsége volt számára a mentőöv; ők hárman (a Tanár úr és Annie-ék) megkerülhetetlen pillérei Vásáry Tamás személyes életrajzának. A terapeutának is zseniális Kodály feladatokkal halmozta el, s mellette állt minden szakmai-lelki-érzelmi krízisben mint igazi apa, mester, barát. A zongoraművészet nagyasszonya, Fischer Annie koncert-partnerének választotta ifjú pályatársát, mikor az egy leningrádi beugrás eredményeként (micsoda húzása a sorsnak!) kíséroból egycsapásra szólista lett, no meg diadalmas győztese nagy világversenyeknek (köztük az Erzsébet királynőről elnevezett brüsszelinek). Tóth Aladár pedig, az Opera akkori igazgatója, felismerve benne a dirigensi vénát, karmesternek hívta meg – ám ezen a ponton közbeszólt megint a történelem. 1956-ot írtunk, s Vásáry Tamás nem szerződhetett le az Operaházhoz, mivel azzal volt elfoglalva, hogy a belga királynő interveniálásával kihozza a börtönből a forradalom bukása után letartóztatott édesapját. Ezután az emigráció következett; az ígéretesen felívelő pálya, alighogy megnyílt, be is zárult a művész előtt, akit egy svájci kisvárosban szüleivel együtt egy öregotthon fogadott be.

Fluctuat nec mergitur – csodával határos, ahogy az öregek menhelyéről Vásáry Tamás egyszercsak a tehetségét megillető státuszba, a világ zenei élvonalába került. A fantasztikus történetet maga mondta el a rendhagyó sajtókonferencián, amelyet a Rádiózenekar vezető karmesteri posztját elfogadva tartott, közel két órán keresztül. Lenyűgözve hallgattuk. Kitarulkozásával addig csak a pódiumon találkoztunk, hisz' ünnepezt pianistaként a hetvenes évektől kezdve rendszeresen hazajárt koncertezni, mesterkurzust vezetni, sőt feleségével itt szándékoztak letelepedni is. Az erre invitáló szó azonban nem hangzott el, csak húsz évvel később – akkor viszont egy egész testület mondta ki. Magam is ott voltam a Budapest Kongresszusi Központban azon a Rádiózenekar élén adott hangversenyén, melynek hőfokától felizzott a terem: a közönség tombolt, a muzsikások pedig ott helyben petíciót írtak alá, hogy Vásáry karmester urat megnyerhessék maguknak, tartós együttműködésre.

Azóta új fejezet kezdődött el a Rádiózenekar és egyben nemzeti zenekultúránk történetében. Vásáry Tamás aurája beragyogja a dobogót, a stúdiót, a próbatermet, művészete megszólítja az embert, és szárnyalni

készíti a lelket. Kimeríthetetlen energiaforrás, titkos dinamó működik benne, amitől pezseg körülötte az élet, és felgyorsul zenészp partnereinek vérkeringése. Fiatal tehetségeket indít útnak (itt most seregyi nevet említhetnék), méltatlanul elfeledett nagyságoknak szolgáltató légtételt (a Dohnányi-redivivust is ő valósította meg), műfajt teremt a „Zenén túl...” című varázslatos sorozat ürügyén a közönséggel folytatott bensőséges párbeszédben. S mindeközben sikereit – a tapsot, a kitüntetések, a népszerűséget – szerényen viseli, a sorscsapásokat pedig – még az olyan felmérhetetlen tragédiát is, mint feleségének halála – méltósággal.

Fluctuat nec mergitur – Vásáry Tamás hajója továbbra is nagy vizeken fut; kívánjunk neki hosszú, gyönyörű utazást, vitorláját feszítsék jó szelek. Művészetével, filozófiájával, lobogó szellemével a világot viszi előre, az emberiségnek tesz szolgálatot. Legyünk büszkéek rá, hogy magyarnak született, köszönjük meg Vásáry Tamást a Teremtőnek.

Kerényi Mária

A laudációban leírt életrajzi adatok kiegészítése:

1993-tól a Rádió Szimfonikus Zenekarának zeneigazgatója, vezető karmestere.

Kitüntetései: Liszt Ferenc-díj (1951), Marguerite Long-verseny díja (1953), Erzsébet királyné verseny díja (1956), Rio de Janeiro-i verseny díja (1957), Bach–Paderewski Érem (1960).